

בס"ד. י"א ניסן (מאמר ב), ה'תשכ"ב

(הנחה בלתי מוגה)

גדול העונה אמן יותר מן המברך¹ כו' תדע שהרי גולירין יורדין ומתגרין במלחמה וגבורים יורדין ומנצחין². ולכאורה צריך להבין, הרי כללות הענין דעניית אמן שייך ובא רק לאחר שישנו ענין הברכה ע"י המברך³, וא"כ, איך אפשר לומר שגדול העונה אמן יותר מן המברך. גם צריך להבין הקשר והשייכות דענין הברכה ועניית אמן לענין המלחמה, שכיון שבמלחמה ישנם אלה שמתחילים המלחמה, ואח"כ באים אלה שגומרים ומנצחים המלחמה, לכן גם בענין הברכה ועניית אמן גדול העונה אמן יותר מן המברך.

ויש לקשר ענין זה (גדול העונה אמן יותר מן המברך) עם מאמר חז"ל⁴, כל המברך מתברך בברכתו של הקב"ה, כמ"ש⁵ ואברכה מברכיך, דאף שהמברך מברך בברכת בשר ודם, מ"מ, ישנה ההבטחה והפס"ד שעיי"ז מתברך הוא בברכה נעלית יותר, ברכתו של הקב"ה, שהיא באופן דתוספת מרובה על העיקר⁶. ועד"ז גם בענין הברכה ועניית אמן, כמבואר במפרשי הש"ס⁷ שעניית אמן מקיימת ומאמתת את הברכה, וכדאיתא בזהר⁸ כל ברכה דאתיבו עלה אמן דא איהו בקיומא כדקא יאות, להיות דבר של קיימא, באופן נצחי, היינו, שהעילוי שנעשה ע"י עניית אמן הוא ע"ד ובדוגמת העילוי שבברכתו של הקב"ה לגבי ברכת בשר ודם.

(ב) ויובן בהקדם המבואר בארוכה בהמשך חייב אדם לברך מאה ברכות בכל יום⁹, שהוא הרחב הביאור במאמרו של אדמו"ר הזקן ד"ה להבין ענין הברכות¹⁰, דהנה, כללות סדר ההשתלשלות הו"ע ברכתו של הקב"ה, שהרי התהוותו היא רק מפני שהקב"ה הוא עצם הטוב

(6) ב"ר פס"א, ד. ועוד.

(7) ראה רש"י שבועות לו, א.

(8) ח"ג רע"א, א.

(9) תרל"ח.

(10) תו"א בראשית ו, סע"א ואילך (וראה

גם אוה"ת בראשית (כרך ג) תקנא, א ואילך).

(1) כנראה גם בקשר להברכות שברכו את כ"ק אדמו"ר שליט"א לרגל מלאות ששים שנה (המו"ל).

(2) ברכות נג, ב. מס' נזיר בסופה.

(3) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סקכ"ד סי"א.

(4) סוטה לח, ב.

(5) לך לך יב, ג.

וטבע הטוב להיטיב¹¹, בתורת צדקה וברכה. וכשם שבכרכות יש ב' סוגים, מטבע קצר (שפותח בברוך ואינו חותם בברוך) ומטבע ארוך (שפותח בברוך וחותם בברוך)¹², כך גם בכללות סדר השתלשלות יש ב' הענינים דאריך אנפין וזעיר אנפין, ובלשון המדרש¹³ שמבאר הענין דצמצם שכינתו בין שני בדי הארון ע"פ משל ממראות גדולות ומראות קטנות, שזהו כללות הענין דאריך אנפין וזעיר אנפין¹⁴.

והענין בזה¹⁵, דמטבע קצר קאי על אריך אנפין שהוא בדוגמת המעיין שנובע טיפין טיפין בלבד (ע"ד מטבע קצר), אלא שיש בו המעלה שמימיו נקראים בשם מים חיים, שקיימים לעד¹⁶, שזהו"ע תמידי, היינו, ענין שלמעלה מהגבלה, ולכן נקרא בשם אריך, ובלשון התו"א¹⁷ שגם בתחילתו הוא ארוך, היינו, שכל נקודה וכל טפה שבו הו"ע של אריכות, למעלה ממדידה והגבלה. אמנם כשהמעיין יורד למטה ונמשך בהנהר, הנה ככל שיורד ונמשך ה"ה בא בהרחבה והתפשטות יותר, שזהו"ע דמטבע ארוך (היפך המעיין שנובע טיפין טיפין, מטבע קצר). ועוד דוגמא להחילוק שבין מטבע קצר למטבע ארוך, כמארז"ל¹⁸ לעולם ישנה אדם לתלמידו בדרך קצרה, שכל פרטי ההלכות שבאים אח"כ בהתרחבות והתפשטות (מטבע ארוך), נכללים בדברי הרב בדרך קצרה (מטבע קצר). ועד"ז הוא בהענין דכלל ופרט, ועוד כמה דוגמאות בזה. ומבאר בהמשך הנה"ל¹⁹, שענין הקיצור (מטבע קצר ודרך קצרה) אינו בסתירה לכך שנקרא בשם אריך, כי, ענין הקיצור הוא מצד הכלים, משא"כ מצד האור ה"ז באופן דאריך, שמורה על ריבוי האור. וכמבואר בארוכה בביאורי הזהר²⁰ בהטעם שלפעמים מצינו שלמעלה הו"ע הריבוי ולמטה הו"ע המיעוט, ולפעמים מצינו להיפך (שלמעלה הו"ע המיעוט ולמטה הו"ע הריבוי), שענין זה תלוי בהחילוק שבין אורות לכלים, היינו, שמצד האורות, הנה למעלה יותר האורות הם בריבוי יותר (אריך), ומצד

16 ראה פרה פ"ח מ"ט.

17 תולדות יח, סע"ד.

18 פסחים ג, ב. וש"נ.

19 פרק לג.

20 חיי שרה קלא, ד. וראה גם תו"ח חיי

שרה קכו, ד. וראה ספר הערכים-חב"ד (כרך

ד) ערך אורות דספירות — ביחס לכלים ס"ז.

וש"נ.

11 ראה עמק המלך שער שעשועי המלך

רפ"א. תניא שעהייה"א פ"ד (עט, א). הערת

כ"ק אדמו"ר שליט"א במאמרי אדמו"ר

האמצעי קונטרסים ע' ה.

12 ירושלמי ברכות פ"א ה"ה.

13 ראה ב"ר פ"ד, ג. תנחומא ויקהל ז.

14 לקו"ת קרח נג, ב.

15 ראה אוה"ת שם תקסג, ב ואילך.

המשך חייב אדם לברך שם פל"ג.

הכלים, הנה למטה יותר הכלים הם בריבוי יותר, ולמעלה הכלים הם במיעוט (מטבע קצר).

והנה מטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך. והענין בזה²¹, שהפתיחה בברוך ענינה פעולת הברכה וההמשכה למטה. וכיון שבחינת אריך אנפין (מטבע קצר) מצד עצמו הוא למעלה מעלה מכללות סדר השתלשלות, לכן צריך להיות בו הפתיחה בברוך כדי לפעול ענין ההמשכה למטה. אמנם, הענין דחותם בברוך הוא כמו לשון חותם שעל האגרת מבחוץ כדי שלא יקרא באגרת הזאת איש זר, ודוגמתו בענין הברכה שלא תומשך למקום וענין בלתי רצוי, וזהו גם שחותם הוא אותיות חומת תחום, שסוגרים ומגבילים את המשכת הברכה באופן שעד פה תבוא ההשפעה, ולא תגיע לאלה הנמצאים מבחוץ. וענין זה (חותם בברוך) אינו צריך להיות במטבע קצר, בחי' אריך, כיון שבבחי' זו לא שייך כלל ענין הרע, כמ"ש²² לא יגורך רע, היינו, ששם אין מקום ליניקה דלעו"ז. ורק במטבע ארוך, היינו, בהמשכה בסדר השתלשלות, ובפרט בעולמות ביי"ע עד לעוה"ז הגשמי והחומרי, ששם יש מקום ליניקה דלעו"ז, אזי יש צורך בהחתימה בברוך.

ג) ועוד ענין²³ בהפתיחה בברוך שבמטבע קצר, בחי' אריך אנפין (נוסף על הפתיחה לפעול ההמשכה למטה מבחי' שלמעלה מסדר השתלשלות), שגם היא באה בשביל לדחות יניקת החיצונים [אלא שאין זה כמו החתימה בברוך שבמטבע ארוך שענינה שלא ינקו החיצונים מריבוי הצמצומים עד למטה ביותר, כי אם אדרבה], שלא ינקו ממקום גבוה ביותר, מבחי' אריך אנפין. והענין בזה, דהנה, בבחי' אריך אנפין כתיב כחשיכה כאורה²⁴, אם צדקת מה תתן לו ורבו פשעיך מה תעשה לו גו'²⁵, ולכן יכול להיות משם יניקת החיצונים²⁶. וכידוע²⁷ בענין גלות מצרים, דבי' עסקינן, שזהו מצד יניקת פרעה בהעורף דאריך אנפין, דאף שאין זה אלא מבחי' העורף בלבד, כמאן דשדי בתר כתפוי²⁸, שיריים בלבד, ה"ז ג"כ ריבוי עצום כו', כמבואר בארוכה בדרושי עבדים היינו

(21) ראה תו"א שם ו, ג. אוה"ת שם
תקסד, ב ואילך. המשך חייב אדם לברך שם
פלי"ד.
(22) תהלים ה, ה. וראה לקו"ת במדבר ג,
סע"ג.
(23) ראה אוה"ת שם תקסה, סע"א ואילך.
המשך הנ"ל שם.
(24) תהלים קלט, יב.
(25) איוב לה, ז.
(26) סה"מ תרנ"ט ס"ע קנב ואילך. תש"ד
ע' 84 ואילך. ובכ"מ.
(27) פרי עץ חיים שער חג המצות פ"ז.
(28) תניא פכ"ב (כו, ב).

כו'²⁹. ולזה צריך להיות הענין דפותח בברוך, שההמשכה מבחי' אריך אנפין תהי' רק לצד הקדושה, ולא ינקו החיצונים משם.

ויובן ³⁰ ע"פ מ"ש בזהר³¹ כד ברא קב"ה עלמא כו' באת בי"ת דאיהו סימן ברכה ובי' אשתכלל עלמא ואתברי, ואי תימא דאל"ף איהו רישא דכל אתוון כו' בגין דאקרי בי' ארוור כו' לא אתברי בי' עלמא. וענינו בספירות, דהנה, אל"ף, שרומז על אלופו של עולם, קאי על אריך אנפין³², שמשם יכול להיות יניקה גם ללעו"ז שנקראת בשם ארוור, כיון דכחשכה כאורה. ולכן היתה ברה"ע באות בי"ת (דבראשית), סימן ברכה, ע"ד פותח בברוך (פותחין בברכה), שזהו כללות הענין דסדר השתלשלות ע"י ההתלבשות תחילה בספירת החכמה, אות בי"ת³³, שענינה ביטול, שלכן ההמשכה היא רק בצד הקדושה שיש בה הביטול לאוא"ס ב"ה (כמבואר בספר תניא קדישא³⁴). וזהו ג"כ מה שבבחי' החכמה יש ג"כ קצת דין [כמבואר בהוספות לתו"א³⁵ שנחלקו המקובלים אם החכמה הוא דין או חסד, והאריז"ל הכריע ששניהם אמת כו'], שע"ז תהי' ההמשכה רק במקום הביטול כו'. אמנם, לאחר שנברא העולם באות בי"ת, יכולה להיות גם הפתיחה באל"ף, שזוהי הפתיחה דעשה"ד באנכי הוי' אלקיך³⁶. והענין בזה, שלאחרי שישנה כבר הפתיחה בברוך, אזי יכולה להיות גם ההמשכה שלמעלה מסדר השתלשלות, מבחי' אריך אנפין, באופן שתומשך רק לצד הקדושה, ולא ינקו החיצונים ממנה. וזהו שמתבע קצר פותח בברוך, שהפתיחה בברוך פועלת שגם ההמשכה שלמעלה מסדר השתלשלות, למעלה גם מראשית ההשתלשלות בספירת החכמה (אות בי"ת), מבחי' אריך אנפין, תהי' לצד הקדושה בלבד, ולא ינקו החיצונים משם.

ויש לקשר זה עם ימי הפורים [ע"פ מארז"ל³⁷ מיסמך גאולה לגאולה], שחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארוור המן לברוך

29) ד"ה עבדים היינו בסידור (עם דא"ח) אוה"ת בראשית מד, ב. אמור (כרך ג) ס"ע רצג, ג ואילך. ועם הגהות — אוה"ת שמיני ע' כט ואילך.

30) ראה אוה"ת שם תקסה, ב ואילך. המשך הנ"ל שם.

31) ר"פ ויגש. ועוד. ירושלמי חגיגה פ"ב

ה"א (קרוב לסופה). ועד"ז הוא בתנחומא

בראשית ה. ב"ר פ"א, י"ד. תדא"ר פל"א

(קרוב לסופו). וראה גם לקו"ת ראה יט, ב.

אוה"ת בראשית מד, ב. אמור (כרך ג) ס"ע תתנו ואילך. ובכ"מ.

32) תו"א קי, ג. וראה אוה"ת אמור שם ע' תתנט.

33) לקו"ת אמור לו, ב. אוה"ת אמור שם.

34) פרק יט.

35) קז, ג. וראה גם סהמ"צ להצ"ע ע, א.

36) יתרו כ, ב.

37) מגילה ו, סע"ב.

מרדכי³⁸. דהנה, ענין המן שהפיל פור הוא הגורל³⁹, שגורל הוא למעלה מהשכל⁴⁰ (ענין המוחין שכללותם הו"ע החכמה), הוא ע"ד כחשכה כאורה, שאין חילוק בין ארור המן לברוך מרדכי, היינו, שהמשכה יכולה להיות לא רק לבחי' ברוך מרדכי אלא גם לבחי' ארור המן. והנס דפורים הוא ע"ד פותח בברוך, שגם מהבחי' דלא ידע כו' יומשך רק בבחי' ברוך מרדכי, ולא בבחי' ארור המן, היינו, שלא תהי' יניקה לארור המן מבחי' היותר גבוה דעד דלא ידע.

ד) **ועפ"ז** יתבאר הענין דגדול העונה אמן יותר מן המברך, דהנה, ענין הברכה (מברך) הוא באות ביי"ת, שזהו"ע פותח בברוך, ולאח"ז ישנו הענין דאמירת אמן (העונה אמן) שהוא באות אל"ף, שזהו ע"ד הפתיחה באות אל"ף דעשה"ד לאחרי שישנה הפתיחה בברוך ע"י התחלת הבריאה באות ביי"ת. והענין בזה, שכללות ענין הברכה הוא בדוגמת ענין המלחמה עם הלעו"ז שלא תהי' יניקה כו', שהרי אפילו בברכה במטבע קצר, בחי' אריך אנפין, יכולה להיות היניקה של פרעה מהעורף דא"א, מצד כחשכה כאורה, כנ"ל. ולכן יש צורך בענין של מלחמה לפעול שתהי' ההמשכה בצד הקדושה בלבד. וענין זה נעשה ע"י המברך, שזהו"ע דפותח בברוך, ולאח"ז ישנו גם הענין דעונה אמן, שאמן הוא באל"ף דוקא, שמורה שהמשכה היא לא רק מבחי' החכמה (אות ביי"ת) שהיא ראשית סדר השתלשלות, אלא שניתוסף בזה גם מבחי' שלמעלה מסדר השתלשלות, הוספה שמרובה על העיקר (כנ"ל ס"א), מבחי' אריך אנפין, שכל נקודה ונקודה שבו היא באופן שכולו ארוך (כנ"ל ס"ב), ואעפ"כ תהי' ההמשכה רק לצד הקדושה, באופן שלא יגע בו זר. וזהו גדול העונה אמן יותר מן המברך, כי, המברך שפותח בברוך ענינו ספירת החכמה, שהיא כבר ההתחלה דסדר השתלשלות, ועם היותה התחלה בלבד, ובמילא המדידה וההגבלה היא נעלית ביותר, ה"ז כבר ענין של מדידה והגבלה. וכיון שהכוונה היא להיות⁴¹ דירה לו (לעצמותו) ית⁴², צ"ל המשכה מבחי' שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי, שזהו"ע דהעונה אמן שהוא גדול יותר מן המברך. אלא שצ"ל הקדמת המברך שפותח בברוך, כדי שהמשכה שלמעלה ממדידה והגבלה תומשך רק לצד הקדושה.

41) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טו. ב"ר

ספ"ג. במדב"ר פי"ג, ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

42) ראה המשך תרס"ו ס"ע ג. ועוד.

38) שם ז, ב.

39) אסתר ג, ז.

40) ראה תו"א מג"א צג, ד. ובכ"מ.

ה) **אמנם** פעולת הפתיחה בברוך, שההמשכה היא ע"י בחי' החכמה, כדי שלא ינקו החיצונים מבחי' אריך אנפין שלמעלה ממדידה והגבלה, היא רק בעולם האצילות, שבו היא ההתפשטות דבחי' החכמה (כמשנת"ל במאמר הקודם⁴³). ובעולם האצילות מספיק הענין דפותח בברוך שעי"ז נדחית יניקת החיצונים מהבחי' דכחשכה כאורה, ואין צורך בהחזותם בברוך (דמטבע קצר פותח בברוך ואינו חותם בברוך) שענינו לדחות יניקת החיצונים מריבוי הצמצומים, כי בעולם האצילות לא יגורך רע, ולא שייך שם יניקת החיצונים מסדר ההשתלשלות בריבוי הצמצומים. אבל כיון שתכלית הכוונה היא (לא בעולם האצילות, אלא) שנתאוה הקב"ה להיות לו ית' דירה בתחתונים⁴¹, בעולמות ב"ע, וכיחוד בעולם העשי', שנקרא עולם הקליפות והסט"א שהרשעים גוברים בו (כמבואר בתניא⁴⁴), לכן צריך להיות גם הענין דחותם בברוך שלא יגע בו זה, היינו, שגם בריבוי ההשפעה למטה לא תהי' יניקה לחיצונים. ועד"ז בפורים, שהטבעת וחזות המלך ניטלה מהמזן וניתנה למרדכי⁴⁵, וכן את בית המן נתתי למרדכי⁴⁶, שזהו ע"ד הענין דחותם בברוך, שלא תהי' יניקת החיצונים גם מריבוי הצמצומים.

וזהו ענין שגוללירין מתגרין במלחמה וגבורים יורדין ונוצחין, היינו, שלא מספיק התחלת המלחמה שלא ינקו החיצונים מבחי' אריך אנפין (שענין זה נעשה ע"י המברך שפותח בברוך), אלא צריך להיות גם גמר ונוצחון המלחמה, שגם בריבוי ההשפעה למטה ביותר לא תהי' יניקה לחיצונים. וענין זה נעשה ע"י העונה אמן, שאמן הוא באל"ף, שמורה על ההמשכה מבחי' שלמעלה מסדר השתלשלות (כנ"ל), שעל ידה נעשה הנצחון, כמבואר בהמשך המאמרים דיום ההילולא⁴⁷ שבשביל ענין הנצחון ישנו בזבז האוצרות שהיו כמוסים וחתומים מעין כל רואה, שזהו"ע שלמעלה לגמרי מסדר השתלשלות, שמשם נמשך להיות חותם בברוך, שגם בריבוי ההשפעה למטה לא יגע בו זה. וזהו שהעונה אמן מקיים ומאמת את הברכה, דאמת הוא חותמו של הקב"ה⁴⁸, שהתחלתו

47) ד"ה באתי לגני ה'שית פ"א (סה"מ ה'שית ע' 132). וראה גם במאמר הקודם — ד"ה וידבר גו' אחרי מות ס"ז (לעיל ע' 270).
48) שבת נה, א. ירושלמי סנהדרין פ"א ה"א. דב"ר פ"א, יו"ד. שהש"ר פ"א, ט (א).
וראה אוה"ת שם תקסו, א. המשך חייב אדם לברך שם.

43) ד"ה וידבר גו' אחרי מות ס"ה (לעיל ע' 266).
44) פ"ו (יו"ד, סע"ב) — מע"ח שער מב ספ"ד.
45) אסתר ח, ב.
46) שם, א"ז.

באל"ף וסימומו בתי"ו, שמורה על ההמשכה מבחי' אריך אנפין שלמעלה ממדידה והגבלה (מטבע קצר), כפי שנמשכת ובאה בכל האריכות דסדר השתלשלות (מטבע ארוך) עד למטה מטה בסופא דכל דרגין, שגם שם תהי' ההמשכה באופן שיש בה החותם שלא יגע בו זר. וזהו⁴⁹ שאמן בגימטריא הוי' אד"ו⁵⁰, שרומז על יחודא עילאה ויחודא תתאה, היינו, שלא רק ביחו"ע אלא גם ביחו"ת תהי' ההמשכה באופן שלא יגע בו זר.

(1) **וביאור** הענין בעבודת האדם, דהנה, הנשמה עצמה אינה צריכה תיקון כלל⁵¹, וירידתה מאיגרא רמה (איגרא באל"ף, למעלה מהבי"ת, שלכן נקראת בשם רמה) לבירא עמיקתא⁵², היא לא בשביל עצמה, אלא בשביל לתקן את הגוף ונפש הבהמית⁵¹, שזהו כללות ענין המלחמה (שהובא בגמרא בענין המברך והעונה אמן) של הנשמה עם הלעו"ז שבהגוף ונפש הבהמית. ובזה גופא יש התחלת המלחמה וגמר ונצחון המלחמה. התחלת המלחמה היא התחלת העבודה בכל יום ויום בעבודת התפלה, ואח"כ לימוד התורה, מבית הכנסת לבית המדרש⁵³. אלא שכל זה הוא עדיין בהעולם דתומ"צ, שהוא ע"ד עולם האצילות. ונוסף לזה צ"ל העבודה בעולם, הנהג בהם מנהג דרך ארץ⁵⁴, שהו"ע גמר ונצחון המלחמה, שזהו הקיום בפועל דכל העינים שנעשו ע"י עבודת התפלה ולימוד התורה שבהתחלת היום, בדוגמת קיום הברכה ע"י העונה אמן.

ובפרטיות יותר, הנה, מצד הנשמה נעשית העבודה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה, היינו, שהעבודה היא מצד בחי' הגורל שבנשמה⁵⁵, שלמעלה מכחות פנימיים, שזהו"ע דבכל מאדך⁵⁶ שבעבודת התפלה, ועד"ז בלימוד התורה שלומד בלי מדידה והגבלה, כיון שישנו הענין דברכו בתורה תחילה⁵⁷, שישנו בזה נותן התורה שהוא למעלה ממדידה והגבלה. וכיון שהעבודה היא בכל מאדך, בכל מדה ומדה

(53) סוף מסכת ברכות. וראה שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ה ס"א.

(54) ברכות לה, ב.

(55) ראה סה"מ תרצ"ו ע' 57.

(56) ואתחנן ו, ה.

(57) ראה נדרים פא, א. ב"מ פה, ריש ע"ב (שו"ע אדה"ז או"ח רסמ"ז). וראה רבנו יונה

— הובא ברין לנדרים שם. ב"ח או"ח סמ"ז.

(49) ראה אוה"ת שם תקנב, רע"א. המשך הנ"ל שם פ"ה (ע' ז).

(50) פע"ח שער כוונת אמן רפ"א. שעה"כ ענין כוונת חזרת העמידה דרוש ה' (ערב, א — הוצאת ת"א תשכ"ג). וראה וקח סש"ל.

זח"ב קעח, א.

(51) תניא פל"ז (מח, ב).

(52) לשון הש"ס — חגיגה ה, ב.

שמודד לך⁵⁸, ה"ז באופן קיים ונצחי בכל המצבים, גם בעבודתו בעולם באופן דהנהג בהם מנהג דרך ארץ, בעניני ממון, שזהו הפירוש דבכל מאדך בכל ממונך⁵⁸. אמנם, העבודה דבכל מאדך שלמעלה ממדידה והגבלה צריכה להיות קשורה גם עם עבודה מסודרת בכחות פנימיים, ככל לבכך ובכל נפשך⁵⁶, ועד להקיום דתומ"צ בגשמיות, שזהו"ע דפותח בברוך, בחי' החכמה, שהיא התחלת כחות פנימיים. והענין בזה, שכאשר העבודה היא ללא סדר, עבודה דתהו, שזהו"ע פלשתיים דקדושה, יכול לבוא מזה הענין דפלשתיים דלעו"ז, כמבואר בתו"א⁵⁹ בענין ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתיים גו' פן ינחם העם בראותם מלחמה ושבו מצרימה⁶⁰. וע"ד משנ"ת במאמר שלפנ"ז⁶¹, שאף שעבודת הרצוא היא עבודה נעלית ביותר, נכנס לפני ולפנים⁶², מ"מ, צ"ל הרצוא בהגבלה — לא מצד המדידות וההגבלות דלמטה, אלא מצד זה שמתבטל ממציאיותו (שלא יהי' הרצוא מצד הרצון שלו) להיות רק המציאות דלמעלה. ועד כדי כך, שלולי הגבלת הרצוא יכול לבוא למצב הפכי, שזהו"ע דינחם העם גו' ושבו גו', ודוגמתו בכ' ההפכים דבקרבתם לפני הוי' וימותו, שנשמתם נשרפת, ואילו גופם קיים⁶³, בלא ביטול⁶⁴. וזהו"ע דפותח בברוך, שכאשר העבודה היא בכחות פנימיים, אזי גם העבודה שלמעלה ממדידה והגבלה היא באופן שלא יהי' מזה יניקה לפלשתיים דלעו"ז כו'. אמנם, כללות הענין דפותח בברוך, שהעבודה שלמעלה ממדידה והגבלה תהי' קשורה עם כחות פנימיים, אינו אלא בעבודתו בד' אמות של תורה ותפלה, ששייך רק לעניני התומ"צ, ואינו שייך לעניני העולם, שבהיותו במעמד ומצב זה ה"ה כדבעי לי' למהוי⁶⁵. אבל עדיין לא יודעים כיצד תהי' הנהגתו ומעמדו ומצבו בירידתו למטה. וכמבואר בהמשך תער"ב⁶⁶ שהעבודה צריכה להיות באופן שתהו ותיקון יהיו מתאימים זל"ז, דאל"כ, יכולים להיות ענינים של בלבולים כו', עד שלא יתקיים הרצון העליון. וזהו גם מ"ש בהשיחה הקשורה עם המאמר דאחרי מות⁶⁷, שענין הרצוא, עד להעלאה הכי עליונה, צריך להיות נרגש וניכר במעשה בפועל דוקא.

אוה"ת אחרי ע' תקנא. סה"מ תרכ"ט ע' רפ. תרנ"ב ע' עה.

64 ראה גם לקו"ש ח"ח ע' 210.

65 ראה כתובות סז, רע"א.

66 ח"א ע' תקצט ואילך.

67 תרמ"ט — נדפסה בהוספה לד"ה

הנ"ל (סה"מ תרמ"ט ע' תקסג. מאג"ק אדמו"ר

מוהרי"צ ח"ב ע' תז).

58 ברכות נד, א (במשנה). ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ.

59 בשלח סא, ג ואילך.

60 בשלח יג, יז.

61 ד"ה וידבר גו' אחרי מות (לעיל ע'

263 ואילך).

62 ויק"ר פ"כ, ח.

63 שבת ק"ג, ב. סנהדרין נב, א. וראה

ולכן, נוסף על הענין דפותח בברוך שע"י המברך, צ"ל גם גמר ונצחון המלחמה ע"י העונה אמן, שפעולת הפתיחה בברוך (ע"י כחות פנימיים) בעבודה שלמעלה ממדידה והגבלה, תומשך (לא רק בעולם האצילות, במטבע קצר, היינו, בעבודה בעניני קדושה בלבד, אלא) באופן של מטבע ארוך, עד למטה מטה, מקצה הארץ⁶⁸, בתחתון שאין תחתון למטה ממנו, דירה בתחתונים דוקא (כמבואר בתניא⁶⁹), כמו העונה אמן שמאמת ומקיים את אמירת הברכה, היינו, שאמירת הברכה היא עדיין במדידה והגבלה, ואח"כ יכול להיות בזה שינוי כו', ובזה היא הפעולה דהעונה אמן, לקיים ולאמת את הדבר שלא יהי' בו ענין של שינויים, אלא יהי' דבר קיים ונצחי.

ז) **וכן** הוא גם בהברכות שבנ"י מברכים איש לרעהו, שישנה פעולת המברך, ולאח"ז ישנה הפעולה דהעונה אמן, שעל זה אמרו גדול העונה אמן יותר מן המברך, כיון שהעונה אמן ממשיך בהברכה ענין הקיום והאמיתיות דחותמו של הקב"ה אמת, שיומשך מהאל"ף, בחי' שלמעלה ממדידה והגבלה, עד להתי"ו, סוף כל האותיות, שענינם הוא המשכה והשפעה, היינו, שתהי' ההשפעה עד למטה מטה. וזהו גם הענין דכל המברך מתברך, כהבטחת הקב"ה בכתוב ואברכה מברכך, להתברך בברכתו של הקב"ה שתוספתו מרובה על העיקר, היינו, ברכה שלמעלה מכל מדידה והגבלה, ע"ד בכל מאדך, שנמשכת למטה מטה, בבני חיי ומזוני רויחי.

גם במאמר הקודם — ד"ה וידבר גו' אחרי מות ס"ט (לעיל ע' 271).
69) פל"ו.

68) לשון הכתוב תהלים סא, ג — הקאפיטל שמתחילים לומר ביי"א ניסן השתא (ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך). וראה